

Тетяна ЗЕНЧЕНКО,
аспірантка Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка

Вивчення теми "Прикметник" у 3 класі

У контексті реалізації нової редакції Державного стандарту загальної початкової освіти, який ґрунтується на засадах компетентнісного підходу до формування змісту й організації навчального процесу, набуває важливості створення передумов для досягнення кожним школярем чітко визначених програмою навчальних досягнень. Навчальний предмет "Українська мова" будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною. Зазначена діяльнісна змістова лінія спрямована на формування в молодших школярів уміння вчитися, організовувати свою роботу для досягнення бажаного результату, виконувати розумові операції і практичні дії, володіти уміннями й навичками самоконтролю та самооцінки.

Комунікативний підхід до навчання української мови в початкових класах став домінуючим у сучасній методиці й практиці шкільного навчання, що передбачає засвоєння її безпосередньо у процесі спілкування і для спілкування. Тому основна увага вчителя має зосереджуватися на мовленнєвій діяльності учнів на уроці. Одночасно передбачається і засвоєння передбаченого програмою теоретичного мовного матеріалу та формування мовно-мовленнєвих умінь і навичок.

Новою Програмою з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів (1–4 класи) у 3 класі виділено 12 навчальних годин для вивчення теми "Прикметник", передбачено набуття учнями уявлення про прикметник як частину мови, зв'язок прикметників з іменниками; змінювання прикметників за родами і числами у сполученні з іменником; спостереження за вживанням прикметників у текстах; використання прикметників в усному і писемному мовленні.

Крім цього, учитель має пам'ятати про необхідність закріплювати у процесі вивчення теми "Прикметник" лексичні значення слова, з якими учні ознайомилися в розділі "Слово. Значення слова", а саме: слова з прямим і переносним значенням; слова, які мають кілька значень; слова, які звучать і пишуться однаково; слова-синоніми і слова-антоніми.

З метою формування і закріплення навичок виявляти прикметники з-поміж інших частин мови та в тексті доцільно продовжити лексикологічні вправи на класифікацію слів за лексико-граматичними розрядами.

Доречним буде, зокрема, використання для цього двох художніх текстів-описів: учням пропонується порівняти тексти, в одному з яких цілеспрямовано пропущено прикметники. Ця робота передбачає виразне читання обох текстів учнями.

1. Шишкарі – яскраво-червоні птахи з темними крилами та бурими хвостами. Їх легко впізнати за великими хрестоподібними дзьобами, в яких верхня частина загнута вниз, а нижня вгору. Їжа шишкарів – насіння ялинових або соснових шишок.

2. Шишкарі – ... - ... птахи з ... крилами та ... хвостами. Їх легко впізнати за ... дзьобами, в яких ... частина загнута вниз, а ... вгору. Їжа шишкарів – насіння ... або ... шишок.

Учні виокремлюють з першого тексту прикметники *яскраво-червоні, темними, бурими, великими, хрестоподібними, верхня, нижня, ялинових, соснових*, відповідають на запитання вчителя про можливість уявити зовнішній вигляд пташок тільки за допомогою другого тексту. Це спонукає учнів до висновку, що прикметники повніше характеризують предмети, явища природи, допомагають уявити й описати їх такими, якими вони є насправді.

Для продовження роботи над усвідомленням учнями значення прикметника в мові і мовленні, цілеспрямованого, вмотивованого збагачення їхнього словникового запасу цією частиною мови доцільно запропонувати самостійну роботу над подібними текстами-описами рослин, тварин, явищ природи з подальшим аналізом виявлених у них прикметників.

Варто зауважити, що, використовуючи подібні тексти, учитель створює передумови для різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження в них уяви, позитивно-емоційного ставлення до пізнання, застосовує матеріал різних предметів (рідної мови, читання, природознавства), реалізує міжпредметні зв'язки з метою розвитку мовленнєвої діяльності молодших школярів.

Одночасно відбувається процес засвоєння нових, незнайомих учням слів, у результаті чого цілеспрямовано розширюється словниковий запас дітей і розвивається виразність їхнього мовлення.

У підручниках з рідної мови для 3 класу (Рідна мова : підручн. для 3 кл. / М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко. – 3-є вид. – К.: Освіта, 2009, 2010. – Ч. II) достатньо вправ для усвідомлення учнями виражаль-

них можливостей прикметників у мовленні, розуміння їх важливості для надання мові яскравості, образності, точності.

Учитель пропонує учням прочитати текст (вправа 83) і відповіді на запитання, чи можна точно визначити, у яку пору року відбувається дія; допомагає дітям зрозуміти, що саме впливає на формування уявлення про певну пору року. Звертає увагу на те, що на місці можливих прикметників у цьому тексті – пропуски.

Одного ... ранку Івась пішов на прогулянку. Іде ... лісом. Навколо про щось стиха шумлять ... дерева. А он ... галявина. На ній – ... трава, через ... галявину простелилась ... доріжка. Куди вона веде? Мабуть, до ... озера. Саме його й шукає Івась.

Доцільно розділити учнів на чотири групи відповідно до пір року і дати завдання заповнити пропуски прикметниками, у результаті чого текст може набутися весняного, літнього, осіннього та зимового змісту і колориту. Після виконання завдання представник кожної "колеритної" групи презентує свій текст, свою пору року, а учні групи записують у зошити словник прикметників, які допомогли їм у "розмалюванні" й удосконаленні тексту.

Після завершення роботи вчитель пропонує дітям поміркувати й зробити висновок про значення прикметників у мовленні. Подібна робота продовжується під час розширення прикметниками тексту-опису берізки (вправа № 121) з використанням допоміжних слів. Учні записують один із варіантів у зошити.

Декілька вправ для закріплення.

Вправа 1. Заміни словосполучення "іменник + іменник" іншими "прикметник + іменник", уведи в речення.

З р а з о к: *Хліб із пшениці – пшеничний хліб. Бабуся відрізала онукові скибку запашного пшеничного хліба.*

Гілка яблуні _____

Гра на комп'ютері _____

Шафа для книжок _____

Одяг на свята _____

Книга з бібліотеки _____

Поле для футболу _____

Вправа 2. Текст вправи відображено на дошці, плакаті або за допомогою (за наявності) інтерактивної дошки паралельно із зображенням пейзажів різних регіонів України. Прочитайте (читання вголос одним з учнем).

Там, де море є глибоке, Де завітчані Карпати, Де степи такі широкі, Що очима не обняти, – Там є наша Батьківщина – Україна!	Там, де сонечко іскриться, Де весняний вітер віє, Де на горах є столиця – Наш великий, славний Київ, Там є наша Батьківщина – Україна!
--	---

Леонід Полтава

– З якими почуттями автор описує Україну у своєму творі? Що допомогло вам це зрозуміти? Назвіть прикметники з іменниками, поставте до прикметників питання.

Продовжити роботу щодо вживання прикметників для опису природи пропонує вправа № 136: учні мають скласти розповідь про своє місто чи село, використовуючи краєзнавчий матеріал, дібраний колективно або запропонований учителем.

Робота з підручником (вправа 85) передбачає виокремлення прикметників з тексту Валентини Каменчук "Мова", постановку комунікативних завдань. Учитель пропонує учням прочитати вірш і знайти відповіді на запитання:

– Якою є наша мова? Які почуття у вас виникли? А як потрібно ставитися до рідної мови? Зачитайте рядки, у яких розкривається головна думка вірша. Зверніть увагу, як за допомогою прикметників авторіві вдалося змалювати навколишню природу. Випишіть прикметники, які використала поетеса. Поміркуймо разом, для чого ми вживаємо прикметники в мовленні.

Для продовження тематичної роботи в контексті національного виховання дітей, традицій та культурних надбань українського народу пропонуємо використати завдання на картках з текстами, які оспівують рідну мову, країну тощо.

Приклад картки 1. Завдання. Прочитай, випиши іменники разом з прикметниками, постав до них питання. Згадай, які ще кольори використовуються на рушниках та вишиванках. Запиши.

Вишивала ненька сорочечку сину,
Обшивала комір у волошки сині.
Голка блискуча, голка одержна
Хвильки здіймала в морі мережанім,
Нитку вела за собою червону,
Щоб на рукавах ясніли півонії
Серед волошок, як небо, синіх...
Мама сорочку вишила сину..

Олена Полянська

Приклад картки 2. Завдання. Прочитай, випиши іменники разом з прикметниками, постав до них питання. Згадай, які кольори має веселка. Запиши.

Мов дивна мапа, олівці: Червоний – місто Чернівці. Оранжевий – Одеса-мама, Хоч кольорів там – ціла гама! Нас кличе жовтий без утоми До себе в гості у Житомир! Як на ланах зелене збіжжя,	Зелене місто Запоріжжя. А старовинний Борислав Блакитну барву нам прислав. По синій навіть важкодуми Спішать мерщій куди? У Суми. Лиш фіолетовий і досі я Ще не назвав. Це ж – Феодосія!..
---	--

Володимир Верховень

У початкових класах вивчаються основні граматичні категорії прикметника – рід, число (3 клас), відмінок (4 клас).

Численні спостереження свідчать, що досить часто властивість прикметника змінюватися за

родами, числами і відмінками учні помилково переносять на іменник. Тому вчитель має запобігати таким помилковим твердженням, наголошуючи на тому, що іменники, на відміну від прикметників, мають постійний рід, а прикметники змінюються за родами залежно від роду іменника, з яким вступають у зв'язок (*зелений огірок, зелена трава, зелене поле*), що число і відмінок прикметника також залежать від іменника.

Вивчення у 3 класі теми "Зв'язок прикметників з іменниками" має передувати засвоєнню зазначених категорій. Основною метою уроку за цією темою є навчання будувати сполучення прикметників з іменниками, формування умінь встановлювати граматичний зв'язок за допомогою питань.

У процесі спостережень важливо показати учням, що прикметник залежить від іменника, бо вказує на його ознаки. Оскільки засобом вираження зв'язку є закінчення, то основну увагу молодших школярів під час аналізу мовного матеріалу потрібно зосередити саме на зміні закінчень прикметників у сполученні з іменниками різного роду і відмінка.

Вправа 1. Для спостереження за мовним матеріалом використовуємо таблицю або запис на дошці (працюємо усно):

Сніг (я к и й?) *біл...* . *Костюм* (я к и й?) *син...* .
Сметана (я к а?) *біл...* . *Волошка* (я к а?) *син...* .
Простирadlo (я к е?) *біл...* . *Море* (я к е?) *син...* .

– Додайте до прикметників закінчення. Чому вони різні?

Вправа 2. Для більш поглибленої характеристики предметів, забезпечення їх всебічного опису використовуємо вправу № 87, під час виконання якої учні добирають прикметники за питаннями та за змістом, описуючи забарвлення предмета, його смакові якості. Додатково у процесі спостереження вчитель пропонує учням охарактеризувати омоніми, не називаючи терміна, *гірка* – *гірка*, пропонує довести свою думку, скласти з кожним із зазначених слів речення.

Слід зазначити, що в художній мові прикметники дуже часто вживаються не тільки в прямому, а й у переносному значенні. Щоб учень міг правильно їх зрозуміти, він має навчитися користуватися прикметниками, вжитими в прямому значенні, добре уявляти якість відповідного предмета, який характеризується тим чи іншим прикметником. Не побачивши, наприклад, речей, виготовлених зі срібла, не знаючи їх кольору, учні не зможуть правильно сприйняти вірш Леоніда Первомайського "Срібні дерева" (Рідна мова, 3 клас, ч. II, вправа 88), у якому прикметник *срібний* багато разів ужито в переносному значенні.

Для роботи з цим віршем доречно використати унаочнення, яке б могло якомога повніше охарактери-

зувати прикметник *срібний* – вироби, прикраси, фото зимового лісу, інію тощо. Для належного сприйняття художніх текстів учні мають добре усвідомлювати різницю між виразами *срібна ложка* (зроблена зі срібла) і *срібна хмарка* (неначе зі срібла); *золота монета* і *золота осінь*; *ласкава мама* і *ласкаве сонце*.

– Діти, на що вказують прикметники? Що відбувається з прикметником, коли змінюється іменник, з яким зв'язаний прикметник? Що нам підказує, як саме треба змінити прикметник? Спробуйте пояснити, від якої частини мови завжди ставимо питання до прикметника.

Доцільно запропонувати додати до іменників прикметники відповідно до питань: *дерево* (я к е?) *срібне, дерева* (я к і?) ..., *на деревах* (я к и х?) ..., *деревами* (я к и м и?) ..., *деревом* (я к и м?) ... тощо.

Вивчення теми "Прикметники-синоніми, прикметники-антоніми. Використання їх у зв'язних висловлюваннях" передбачає набуття учнями умінь добирати до поданих прикметників 1–3 синоніми та антонім, використовувати їх в усному і писемному мовленні. Вправи на добір прикметників, близьких і протилежних за значенням, заміну одного прикметника іншим, що набагато точніше характеризує певний предмет, явище, пояснення прикметників, ужитих у тексті в переносному значенні, сприяють увиразненню мовлення молодших школярів, забезпечують комунікативний, функціональний підхід до початкового вивчення рідної мови. Пропоновані вправи сприятимуть гармонійному розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності молодших школярів.

Вправа 1. Спиши, вставляючи в речення потрібні за змістом прикметники. Які з них мають протилежне значення?

За будовою рослини відрізняються одна від одної. У калюжниці листки... (гладенькі, округлі), а в огірка... (шорсткі, зубчасті). Стебло у калюжниці досить... (товсте, прямостояче), а в огірка воно... (тонке, стелиться по землі).

Вправа 2. До виділених слів добери з довідки протилежні за значенням.

<i>свіжий</i> хліб – ... хліб	<i>солодкі</i> ліки – ... ліки
<i>свіжі</i> квіти – ... квіти	<i>повне</i> відро – ... відро
<i>солодке</i> яблуко – ... яблуко	<i>повний</i> місяць – ... місяць

Слова для довідки: *кисле, зів'ялі, молодий, порожнє, черствий, гіркі*.

Вправа 3. Які з поданих у дужках прикметників є синонімами до виділених слів? Запиши їх парами.

Холодна джерельна вода (прозора, чиста, крижана).
Жаркий літній день (чудовий, безжарний, спекотний).

Прудка руденька білочка (весела, пустотлива, метка).

Вправа 4. Встав прикметники у подані прислів'я та приказки, випиши парами прикметники-антоніми. Можна запропонувати роботу групами: одна працює з українськими прислів'ями та приказками, друга – з висловами народів світу.

1. Українські прислів'я та приказки.

Більше вір своїм очам, ніж ... речам.

Боязливому по вуха – ... по коліна.

В добрім житті кучері в'ються, а в ... – січуться.

Гірка робота, а ... хліб.

Добра порада виведе, а ... заведе.

З великої хмари – ... дощ.

Мудрий не все каже, що знає, а ... не все знає, що каже.

2. Приказки та прислів'я народів світу.

Краще ... (близький) сусід, аніж ... (далекий) брат. (Іран).

Із ... (старшим) радься, як із батьком; з ... (рівним) радься, як із братом; з ... (молодшим) радься, як із сином (Іран).

Доброго коня і під ... (старою) попоною видно. (Азербайджан).

Дурень не відає про чесноти мудрого, ... (здоровий) не знає про муки хворого. (Китай).

На одному дереві плоди бувають ... (солодкі) й ... (кислі), в одній матері діти бувають ... (розумні) й ... (дурні). (Китай).

Творчі вправи.

Вправа 1. Замінити прикметники так, щоб помура картина природи змінилася на протилежну. Виписати парами прикметники-антоніми.

Важкі чорні хмари пливли небом.

Сердитий вітер гойдав віти дерев.

Вправа 2. Доберіть синоніми до поданих слів, доберіть іменник, який може характеризуватися кількома з дібраних ознак.

Веселий – ... Великий – ...

Хоробий – ... Маленький – ...

Доберіть антоніми до слів, складіть речення з отриманими парами слів:

Високий – ... Новий – ...

Світлий – ... М'який – ...

Вправа 3. Складіть речення, підкресліть у ньому головні і другорядні члени речення. Встановіть зв'язок слів у реченні. Чим виступає прикметник? Доберіть іменники до прикметника *холодна* так, щоб прикметник виступав у прямому і переносному значеннях.

Землі, зима, крокує, холодна, впевнено, по.

З метою закріплення вивченого доцільно запропонувати учням завдання такого змісту: виділити з речень словосполучення іменників з прикметниками; дібрати до пропонованих іменників прикметники, які характеризують предмет з різних сторін, ставлячи відповідні питання; удосконалити текст, добираючи прикметники до іменників; відгадати загадку, дібрати до відгадки прикметники, ставлячи питання від іменника; розглянути малюнки, дібрати прикметники для опису зображених тварин; скласти загадку про предмет з використанням прикметників, які характеризують предмет-відгадку.

чи відповідні питання; удосконалити текст, добираючи прикметники до іменників; відгадати загадку, дібрати до відгадки прикметники, ставлячи питання від іменника; розглянути малюнки, дібрати прикметники для опису зображених тварин; скласти загадку про предмет з використанням прикметників, які характеризують предмет-відгадку.

Загадки про родину

Я люблю свою родину
і привітну, і гостинну.
Ви, малята, не чекайте.
Хто є хто? Відповідайте!

Ніжна, лагідна і мила,
На цей світ нас народила.
Я до неї пригорнуся,
Це ріднесенька... (матуся)

Хто усіх нас захищає,
Матінці допомагає?
З ним нічого не боюся,
Здогадалися? Це... (татусь)

Ще рідня у мене!
Всім питання задає,
І вертлява, й невеличка,
Моя люба це ... (сестричка)

З ним ніколи не сварюся,
Іграшками поділюся.
Буду з ним дружити, грати.
Познайомтесь, це мій ... (братик)

Ще голубонька рідненька –
Добра, мила і старенька.
Я ніколи не журюся,
Бо у мене є ... (бабуся)

Сивий, мудрий і поважний.
Заклопотаний, відважний.
Всього я в житті навчусь,
Бо зі мною мій ... (дідусь)

Жанна Вовк

Вправа 1. Використання скоромовок з прикметниками для закріплення мовного матеріалу і одночасного формування мовно-мовленневих умінь та навичок. Учитель пропонує учням працювати парами, виписати зі скоромовок прикметники, охарактеризувати їх, проговорити скоромовки.

1. Босий хлопець сіно косить, роса росить ноги босі.
2. Чорно-білий чорногуз у болото чорне вгруз.
3. Обережний хитрий лис до нори вечерю ніс.
4. Бурі бобри брід перебрели, забули бобри забрати торби.
5. Миші в шафі шаруділи, шість шарфів шерстяних з'їли.
6. Великі мурахи грали у шахи, а маленькі мурашки – у шашки.
7. Чорний баран, рябе ярча.
8. Мурлико муркоче, морозива хоче.
Мурлико руденький, замерзнеш, дурненький.
9. Куй, куй чобіток, подай, діду, молоток.
Не подаси молотка, не підкую чобітка.
Молоток золотенький, чобіток дорогенький.

10. Курник кривенький на горбку.
Гарненька курка в курнику.
Не турбуйте курку! Клоє курка крупку.
Крупка дрібненька, курка рябенька.

Грицько Бойко

Вивчення теми "Змінювання прикметників за родами. Родові закінчення прикметників" передбачає засвоєння молодшими школярами такого матеріалу: прикметники змінюються за родами у сполученні з іменниками в однині; рід прикметника можна визначити за родом іменника, з яким він зв'язаний, за поставленим питанням (я к и й? я к а? я к е?), за закінченням; прикметники у множині за родами не змінюються.

Учитель організовує спостереження за словосполученнями іменників різних родів з тим самим прикметником: *ліс* (я к и й?) *зелен...* (-ий), *олівець* (я к и й?) *син...* (-ій); *трава* (я к а?) *зелен...* (-а), *фарба* (я к а?) *син...* (-я); *поле* (я к е?) *зелен...* (-е), *небо* (я к е?) *син...* (-є).

– Прочитайте сполучення іменника з прикметником, додаючи закінчення. Що ви помітили? (Прикметник той самий, а закінчення різні). Хто здогадався, чому? З іменниками якого роду зв'язані прикметники? На які питання вони відповідають? Що свідчить про те, що прикметники змінюються за родами? Спробуйте зробити висновок, від чого ж залежить рід прикметника.

Після мовних спостережень, виконання низки вправ учні мають дійти висновку, що кожен прикметник може набувати форм чоловічого, жіночого або середнього роду залежно від іменника, з яким він зв'язаний у реченні; прикметники чоловічого роду відповідають на питання я к и й?, жіночого – я к а?, середнього – я к е?; усі прикметники чоловічого роду в називному відмінку мають закінчення – *ий*, *-ій*, жіночого роду – *-а*, *-я*, середнього роду – *-е*, *-є*; прикметники у множині за родами не змінюються.

Важливо допомогти учням засвоїти послідовність визначення роду прикметників:

- знайти іменник, з яким зв'язаний прикметник;
- визначити рід іменника;
- за родом іменника визначити рід прикметника.

Зразок вправ на закріплення .

Вправа 1. Гра "3 іменників – прикметники".

На дошці записано 10 іменників, від яких необхідно утворити прикметники чоловічого, жіночого і середнього роду.

Дуб (*дубовий, дубова, дубове*); *холод* (*холодний, холодна, холодне*); *сонце* (*сонячний, сонячна, сонячне*); *мороз* (*морозний, морозна, морозне*); *розум* (*розумний, розумна, розумне*); *вітер* (*вітряний, вітряна, вітряне*); *щастя* (*щасливий, щаслива, щасливе*); *дощ* (*дощовий, дощова, дощове*); *літо* (*літній, літня, літнє*); *сніг* (*сніговий, снігова, снігове*).

Вправа 2. Учитель називає іменники з прикметниками. Учні картками показують, якого роду іменник і прикметник. На картках написано початкові букви назви роду ("Ч", "Ж", "С").

Для гри можна використовувати такі словосполучення: *синє небо, фарфорова ваза, осінній ранок, залізна труба, старий чоловік, ніжна пісня, кремезне дерево, сталеве серце, сердите обличчя, квадратний стіл, свіжа зелень*.

Засвоєння учнями теми "Змінювання прикметників за числами у сполученні з іменниками" спирається на актуалізацію знань про змінювання іменників за числами і має за мету навчити учнів розпізнавати число прикметників за поданими іменниками, змінювати прикметники за числами.

У першому і другому класах учні вчилися змінювати прикметники разом з іменниками за зразком "один – багато". Така пропедевтична робота є підґрунтям для розуміння категорії числа прикметника як повністю залежної від іменника, з яким сполучено прикметник. Розділити за принципом "один – багато" можна тільки предмети, а не ознаки. Ознака належить одному предметові (прикметник в однині) або групі предметів (прикметник у множині). Учитель допомагає дітям дійти висновку, що однина і множина іменників зумовлені кількістю предметів, а однина і множина прикметника визначається не кількістю ознак, а числом іменників, від якого прикметник залежить.

Для сприйняття і первинного усвідомлення матеріалу вчитель організовує пошукову діяльність третьокласників, спрямовану на аналіз мовних фактів та формулювання власних висновків.

Спостереження можна провести за словосполученнями такого типу:

Однина	Множина
зелений листок	зелені листки
зелена спідниця	зелені спідниці
зелене яблуко	зелені яблука
зелений олівець	зелені олівці
зелена хустка	зелені хустки
зелене поле	зелені поля

– Прочитайте словосполучення лівої колонки. У якому числі в них вжито іменники? На які питання відповідають прикметники, зв'язані з ними? Які мають закінчення?

– А в якому числі вжито іменники правої колонки? На які питання відповідають прикметники, зв'язані з іменниками? Які мають закінчення? У якому числі може стояти прикметник? Від чого це залежить?

– Попрацюйте в парах! Спробуйте один одному дати поради, як правильно визначити число прикметника. (Слід визначити число іменника, з яким цей прикметник зв'язаний).

У процесі осмислення вивченого, узагальнення і систематизації знань допомагаємо учням зрозуміти, що категорія числа прикметників не самостійна, а повністю залежна від іменника, що в однині прикметники змінюються за родами, а в множині — за родами не змінюються, усі відповідають на питання *я к і?* і мають закінчення *-і*.

Для підготовки учнів до ознайомлення з правилом використовуємо вправу № 100 з підручника, під час виконання якої дітям пропонується самостійно зробити висновок про змінювання прикметників в однині і множині.

Ефективними щодо цього є різноманітні навчальні запитання і завдання, наприклад:

1. Виписати сполучення іменників з прикметниками, ставлячи питання до прикметників. Позначити закінчення прикметників та визначити їх число (матеріал вправи № 101).

2. Що відбувається з прикметником, якщо змінюється іменник, з яким він зв'язаний? (Матеріал вправи № 103).

3. Прочитати текст. Поставити прикметники в потрібній формі. (Вправа № 104).

4. Утворити словосполучення, добираючи до кожного іменника прикметник. Визначити число і рід прикметників в однині.

5. Знайти прикметник, ужитий в усіх трьох родах; виписати його разом з іменниками, з якими він зв'язаний.

Перед уроками граматики на вивчення прикметника мають ставитися не тільки суто мовні, граматичні цілі, а й мовленнєві, пов'язані з формуванням в учнів образного мовлення, увиразненого прикметниковими формами, вжитими не тільки в прямому, а й у переносному значенні. Формуванню мовленнєвих умінь учнів сприяє підготовка до різних видів творчих робіт, написання і редагування текстів, передбачені авторами підручника (наприклад, вправа № 121, за якою потрібно усно скласти твір-опис берізки у різні пори року, використовуючи подані прикметники).

Підготовчу роботу до повідомлення теми і мети уроку можна провести, працюючи над загадкою:

Чорно-біла одежина, Весняний дарує сік, —
зверху — листяна хустина. п'ємо радо цілий рік
(б е р і з к а).

— Що допомогло впізнати берізку? Якими ще прикметниками можна її описати? (*Струнка, біло-кора, тендітна, гілляста, кучерява*).

Вивчення нового матеріалу розпочинається з повідомлення вчителя про березу, її особливості, цілющі властивості березового соку, використання її деревини і кори народними майстрами тощо (доцільно спочатку використати невеликий за обсягом

текст наукового стилю, потім запропонувати учням художній опис).

З приходом весни, з першими пролісками і першими грайливими струмочками пробуджується й тендітна красуня береза. Усі дерева в лісі тільки-но прокидаються від тривалого зимового сну, а вона вже щедро ділиться своїм кришталевим цілющим соком, що виступає на жовтувато-білій корі. Минає зовсім небагато часу — і веселий рвучкий вітер уже бавиться її свіжими зеленими листочками, кучерявими довгими косами.

— Які прикметники використано в тексті, щоб описати пробудження берези?

Лексико-стилістична робота.

Берізка (я к а?) ... *Листочки* (я к і?) ...

Вітер (я к и й?) ... *Коси* (я к і?) ...

Робота над будовою тексту, добір заголовка, складання плану.

На галявині весною (взимку, восени).

1. *Лісова галявина.*

2. *Весняна берізка (зимова або літня).*

3. *Дерево-краса.*

Після цього слід передбачити роботу в групах: учні складають усний опис берези певної пори року, записують один із варіантів розповіді в зошити.

Виконання різних тренувальних вправ на визначення відмінків прикметників і правильне вживання їх відмінкових форм у словосполученні й реченні слід поєднувати із систематичною роботою над розвитком усного і писемного мовлення молодших школярів.

Отже, уся система роботи з граматичними категоріями прикметника спрямована на усвідомлення учнями особливостей цієї частини мови порівняно з іменником і на розвиток умінь доречно використовувати прикметники в різних мовленнєвих ситуаціях, а також активно закріплювати здобуті знання й уміння на уроках читання, образотворчого мистецтва, музики і співів, в опрацюванні предмета "Я і Україна (природознавство)", оскільки пізнання мовних явищ на основі мовленнєвої діяльності дає можливість забезпечити комунікативну спрямованість вивчення не тільки української мови, а й інших навчальних предметів у початкових класах.

Л і т е р а т у р а

1. *Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа.* — 2011. — № 7. — С. 1–9.

2. *Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка.* — К.: Літера ЛТД, 2011. — 364 с.

3. *Рідна мова: підручн. для 3 кл. / М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко.* — 2-е вид. — К.: Освіта, 2009, 2010. — Ч. II — 110 с.: іл.

4. *Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. Українська мова.* (авт. М. С. Вашуленко, К. І. Пономарьова, О. Ю. Прищепа, В. О. Мартиненко, С. О. Караман, Н. І. Луцько). — К.: Видавничий дім "Освіта", 2013. — 392 с.